

ENGELSKE BØGER

AF C. VOLMER NORDLUNDE

I anledning af forening for boghaandværks udstilling i kunstindustrimuseet af bøger fra de engelske privatpresser samt de 50 smukkeste bøger i England 1932, skriver bogtrykker Volmer Nordlunde en historisk oversigt og viser privatpressernes indflydelse paa den moderne engelske bogkunst.

Den nylig afsluttede Udstilling i Kunstindustrimuseet var af mere end almindelig Interesse ved sin Kombination af Bøger fra omkring Aarhundredskiftet og Bøger fra 1932. Museet havde fra *First Edition Club* i London laant *fifty best Books 1932*, og *Forening for Boghaandværk* kunde ved Imødekommehed fra en Samler vise et Udvalg af Tryk fra de engelske *Privatpresser*, som det er en Sjældenhed at se. — Udstillingen gav paa den Maade ikke blot et Gennemsnit af moderne engelsk Bogtryk, men tillige Grundlaget for hele den Udvikling, der har fundet Sted fra Halvfemserne, da William Morris grundlagde Kelmscott Press.

Privatpresserne.

Set fra vor Tid med sin nye Stilopfattelse, virker en Del af Privatpressernes Bøger meget gammeldags, men flytter man Tankerne over til det 19. Aarhundredes Slutning, skifter Billedet. Vi ser da en Typografi, der ikke er stort andet end en Udvanding af Empirens kølige Stil, men uden dennes stramme Holdning og uden den Tradition, der havde udviklet sig og var fæstnet i Aarhundreder. Vi ser et Haandværk, der forgæves søger at konkurrere med den nye litografiske Teknik samtidig med, at det selv gennemgaar en Udvikling fra Haandarbejde til Maskinarbejde. Og med Opmærksomheden samlet om Konkurrence og øget Produktion gaar Boghaandværket tilbage.

Under saadanne Forhold kunde der fornuftigvis ikke blive Tale om „nye Veje“ eller „en ny Stil“. Der var kun et at gøre: man maatte begynde forfra, søge tilbage for at lære, hvad det var, som betingede, at Fortidens Bøger var saa smukke. Som vel var, gjorde man sig ikke Arbejdet bekvemt ved at kopiere Empirens Bogtryk, men undersøgte Manuskripterne og deres umiddelbare Afløser: *Incunabeltrykkene*. Enhver Antydning af fremmed Teknik udskiltes; Fremstillingen af Bøgerne og de Materialer, der blev brugt, blev bragt saa nær op til Fortiden som muligt.

Naar vi gør os dette klart, kan vi se paa Privatpressernes Bøger med noget Udbytte og forstaa ogsaa det, der nu virker fremmed paa os.

Paa Udstillingen af Privatpressernes Bøger blev man hurtig klar over, at der fandtes to væsensforskellige Grupper, som vi kan kalde den dekorative og den typografiske.

Den dekorative Gruppe er karakteristisk for den allerførste Opfattelse af, hvordan en smuk Bog burde se ud. Man var vel klar over, at omhyggeligt Arbejde og godt Materiale var den første Betingelse for godt Bogarbejde, men det forekom ikke tilstrækkeligt til at faa en *smuk* Bog. Man gjorde Bogen til et Kunstværk, smykkede den saaledes, som Munkene havde smykket Manuskripterne og en Del af den italienske Renaissances Bogtrykkere deres Bøger.

Denne Opfattelse har *William Morris* givet et smukt Udtryk i „Chaucer“, men ikke alle Efterfølgerne beherskede Forholdet mellem Ornament og Skrift saa godt som han. Nogle Bøger fra *Ballantyne Press* og *Essex Press* viste, hvordan brede Rammer — i et enkelt Tilfælde trykt i Farve — dominerede Skriften, der mest af alt virkede som Baggrund for Ornamentet og paa ingen Maade opfyldte sin egentlige Hensigt: at blive læst. Hele Bogsiden bliver paa denne Maade en Dekoration, hvis Virkning beror paa Samspillet mellem de forskellige Farvevalører.

De stærkt ornamenterede Bøger blev efterlignet af Bogtrykkerierne, men fik kun en kort Levetid. Der kan kun siges én god Ting om dem: enhver kunde se, at de var „fine“.

I den typografiske Gruppe, der dominerede Udstillingen, var *Doves Press* og *Ashdene Press* stærkest repræsenteret — og med Rette.

Man forstaa saa vel, at de tunge, stærkt ornamenterede Bøger kom frem i den første Tid, og man kan beundre den radikale Ændring, der blev foretaget, men endnu større Beundring fortjener *Doves Press'* Ejer, *T. J. Cobden-Sanderson*, fordi han

DAISY MATTHEWS
AND THREE OTHER TALES BY
RHYS DAVIES

with wood engravings by
Agnes Miller Parker

printed & made in Great Britain by
THE GOLDEN COCKEREL PRESS
Waltham Saint Lawrence
Berkshire

Cockerel Press har opnaaet et smukt Resultat med denne vanskelige Titelside. Bemærk at der i øverste Satsgruppe kun er anvendt to Skriftgrader — det giver den Ro og Fasthed, som betinger, at den lille Træsnit-Hane kan anvendes uden at dominere.

erkendte, at det er Læsningen, det kommer an paa, og at den Skønhed, Bogen bør have, skal skabes alene ved Anvendelse af en smuk Skrift og dens rette Behandling.

Hvis man vil have en Forestilling om, hvad Begrebet „ren Typografi“ betyder, kan man faa det ved at se Doves Press' Bøger, der tillige paa bedst mulige Maader viser den Harmoni, man kan opnaa med de enklost mulige Midler, naar alle Detaillerne er afstemt efter hinanden. Doves Press' Type er vel nok den af Privatpressernes Skrifter, som er nærmest ved det store Forbillede *Jenson*,

selv om den mangler noget af dennes Liv og Kraft — den er ligesom forsigtigere i Linierne. Bogstaverne staar godt sammen i Ordene, Linieafstanden er nøjagtigt afvejet, og Marginalernes Størrelse svarer til Satssidens Farvevirkning. Det eneste, Cobden-Sanderson tillader sig i Retning af „Udstyr“, er flerliniede Overskrifter og Initial-Bogstaver, trykt eller malet i rød Farve.

Det rigtige er der som Regel ikke meget at sige om, og Doves Press' Arbejder er rigtige — de er Bogkunst i egentligste Forstand. — Det samme gælder for *Ashendene Press*, hvis Indehaver *St. John Hornby* ligeledes holder sig til den rene Typografi. Han bruger en kraftig Skrift, hvis Forbillede er den første italienske Bogskrift, man kender. Trods Manglen paa Ornament, er der i hans pompøse Sider en Del, som minder om *William Morris* — en afklaret *Morris*, om man kan sige det.

Vi kan se paa og glæde os over Privatpressernes Bøger som det ypperlige Boghaandværk, det er. Og naar vi fra Tiden ved Aarhundredskiftet ser paa de følgende tredive Aar, kan vi takke dem for deres Indsats til Gavn for den daglige Bogproduktion. Denne Indsats er nemlig meget omfattende, mere end vi almindeligt tænker paa: en righoldig Litteratur om Bogtrykkets Historie; gode Skrifter; Skoler, hvor Boghaandværkets Lærlinge indvies i den gode Typografis Mysterier — det er, hvad Fagets Udøvere har haft ud af det. Udfører de noget godt, saa drukner det ikke i LigeGYldighed, men modtages af Bogvennerne med en Interesse, der stimulerer og derfor er af allerstørste Betydning for Kvalitetens Opretholdelse.

Naar Resultatet af Privatpressernes Arbejde skal gøres op, bør dette medtages. Ser vi paa det ud fra vor egen Tid med dens Stræben efter at skabe en ny Stil og dens Kritik af, at man i Aarhundredets første Fjerdedel indskrænkede sig til at kopiere i Stedet for at søge nye Veje — saa kan man vel give Revserne Ret i dette rent faktiske Forhold; der er dog samtidig Grund til at stille det Spørgsmaal, om der overhovedet havde været nogen Mulighed for den elementære Typografi, der stiller meget store Krav til gode Proportioner, hvis man ikke først havde været i Lære hos de gamle Mestre.

Dette Spørgsmaal er dog nærmest af akademisk Interesse. For Nutidens Bogtryk bliver Spørgs-

maalet, om Privatpressernes Bøger stadig har Betydning, eller om man bør søge nye Veje baade for Skriftens og selve Typografiens Vedkommende. Det er den Slags Ting, der kan diskuteres om, men set paa Baggrund af *fifty best books* synes der ikke at være nogen større Grund til gennemgribende Reformere.

De halvtreds bedste Bøger i England.

I Aaret 1927 udvalgte Englænderne for første Gang *fifty best books*. Det Maal, William Morris satte sig 30 Aar før, var naaet — og mere end det. Betingelsen for at kunne foretage en saadan Udvalgelse og fortsætte med den, er ikke blot, at Bogtrykket har en høj Standard, men ogsaa at der er en almen Interesse for, hvordan Bøgerne ser ud.

I Omtalen af Privatpresserne har vi set, hvordan Begrebet „den smukke Bog“ ændredes fra *det dekorerede til det rent typografiske*, fra det uvæsentlige til det væsentlige. „Fifty best books“ er et Skridt videre: Fra Søndagen til Hverdagen, en Tilkendegivelse af, at enhver Bog, der opfylder sit Formaal, er smuk.

Vanskeligheden i at give halvtreds af flere Hundrede en Udmærkelse, ligger mest i at finde en saa retfærdig Form for Bedømmelsen, at alle Kategorier og alle Prislæg kan være med. Englænderne anlægger Bedømmelsen efter et System, der maksimalt giver 50 Points, som fordeles paa følgende Maade: Papir 5, Bogtryk 15, Indbinding 10, Forhold til Pris 10 og Totalindtryk 10 Points.

Saaledes bedømt vil Arbejdet ved Bogen komme til at veje mest, især da det stilles i Forhold til Pris og Totalindtryk. Papirkvaliteten er et Spørgsmaal om Penge, og der er derfor kun tillagt den ringe Vægt, medens det rette Valg af Papir til Skrift belønnes under Forhold til Pris og Totalindtryk. Forlægger og Boghaandværker kommer altsaa til at dele Æren af et godt Resultat, og det er kun retfærdigt, for uden Samarbejde kan dette ikke opnaas.

For saa vidt disse to Parter er interesserede i gode Bøger, er det klart, at en saadan Udvalgelse maa stimulere Kvaliteten: direkte fordi de gerne vil have Anerkendelse af, at Arbejdet er lykkedes, og indirekte ved at der skabes en Modvægt mod en Konkurrence paa Priserne, som altid vil føre til ringe eller ligefrem slet Kvalitet.

Saa vidt man kan se, virker det engelske Point-system efter sin Hensigt. Der findes billige og dyre

HERE begyneth the THYRDDE BOOKE of the SUBTYLE FABLES of ESOPE: wherof the FYRSTE maketh mencion: of the LYON: & of the PASTOUR or HERDMAN

THE MYGHTY AND PUYSSANT oughte not to be slowfull of the benefetes done to them by the lytly and smalle And oughte not also to forgete them: but that they may be rewarded of them: ¶ And this fable approueth esope & showeth vnto vs: of a lyon whiche ranne after a beest: and as he ranne: a thorne entred into his foote: whiche hurted and greued hym gretely: wherfore he mught no ferther goo: but as wel as he cowde he came to a sheperd whiche kepte

g

41

Denne Side viser to Ting. Først hvorledes Overskrifterne virker som en kraftig Advarsel mod at være altfor original. Men endvidere hvorledes Forholdet mellem Tekst og Billede alligevel er et smukt Eksempel paa det gode Resultat, der fremkommer, naar Tegner og Bogtrykker samarbejder paa rette Maade.

Bøger, skønlitterære Bøger og Haandbøger. Man faar ogsaa Indtrykket af, at enhver Bogtrykker har en Chance — et Indtryk, der dels bekræftes af Navnene og navnlig ved et Gennemsyn af Bøgerne, hvoraf nogle kan kritiseres i Detailler, som en dygtig Bogkunstner næppe vilde fejle i. Det er ogsaa muligt, at 50 Bøger er en rigelig stor Procentdel af det Antal, der indsendes til Bedømmelse.

En specificeret Gennemgang af Bøgerne vil kun kunne paaregne en snæver faglig Interesse, men for dem, der er boginteresserede i den Forstand, at de sætter Pris paa, at ogsaa *Bogen til den jævne*

when people come loving you and wanting your soul as well as your mind and body, you cry 'Keep your distance: I belong to myself, not to you.' This 'love one another' of yours is worse mockery to me who am in search of God than it is to the warrior who must fight against murder and slavery, or the hunter who must slay or see his children starve."

"Shall I then say 'This commandment I give unto you: that you kill one another'?" said the conjurer.

"It is only the other one turned inside out" said the black girl. "Neither is a rule to live by. I tell you these cure-all commandments of yours are like the pills the cheap jacks sell us: they are useful once in twenty times perhaps, but in the other nineteen they are no use. Besides, I am not seeking commandments. I am seeking God."

"Continue your search; and God be with you" said the conjurer. "To find him, such as you must go past me." And with that he vanished.

"That is perhaps your best trick" said the black girl; "though I am sorry to lose you; for to my mind you are a lovable man and mean well."

A mile further on she met an ancient fisherman carrying an enormous cathedral on his shoulders.

"Take care: it will break your poor old back" she cried, running to help him.

"Not it" he replied cheerfully. "I am the rock on which this Church is built."

"But you are not a rock; and it is too heavy for you?" she said, expecting every moment to see him crushed by its weight.

"No fear" he said, grinning pleasantly at her. "It is made entirely of paper." And he danced past her, making all the bells in the cathedral tinkle merrily.

Before he was out of sight several others, dressed in different costumes of black and white and all very carefully soaped and brushed, came along carrying smaller and mostly much uglier paper Churches. They all cried to her "Do not believe the fisherman. Do not listen to those other fellows. Mine is the true

30

Church." At last she had to turn aside into the forest to avoid them; for they began throwing stones at one another; and as their aim was almost as bad as if they were blind, the stones came flying all over the road. So she concluded that she would not find

31

Opslag fra Bernard Shaw's „The adventure of a black girl in her search of god“, en smuk Bog til den billige Pris af 2 sh. Træsnittet er beskaaret saaledes, at det fortsætter og bevarer Satsens faste Form.

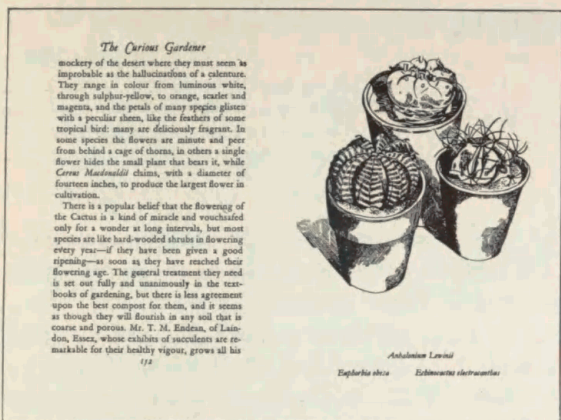
Pris er typografisk tilfredsstillende, er fifty best books et godt Bedømmelsesgrundlag.

Man lægger først og fremmest Mærke til *Papirformatet*. Det er mere aflangt, end vi almindeligt bruger det i Danmark. Selv om det teknisk set er en Fordel med aflange Formater, er det dog næppe dette, der har gjort det til det foretrukne. Langt snarere er Aarsagen den, at man har bedre Hold paa den opslaaede Bog, naar man holder den i Ryggen med én Haand.

Dernæst *Papiret*. Overfladen er mat og uden de Striber, som vi her har i næsten alt Bogpapir — sikkert en Reminiscens fra den Tid, da haandgjort Papir var det fineste fine og derfor blev efterlignet i de billige Kvaliteter. Det er dog afgjort bedst at være fri for Striberne, da man faar et bedre Tryk paa den jævne Overflade.

Saa er der *Skrifterne*. Ja, her finder vi en Mang-

foldighed, som vi ikke er vant til. Der er i disse halvtreds Bøger anvendt 24 forskellige Snit, dels direkte kopieret efter og dels inspireret af Fortidens Skrifter lige fra de tidlige italienske til Empiretiden. For den, der har nogen Interesse i dette for Læseligheden saa vigtige Spørgsmaal, er der noget at studere paa. Selv om man i nogen Maade maa godskrive de engelske Bøger, at Sproget er gunstigt i sin Bogstavkombination, og at det ikke er givet, at en Skrift, der ser godt ud i en af disse Bøger ogsaa er egnet til andre Sprog, faar man dog ved en Sammenligning mellem de forskellige Snit et ganske godt Indtryk af de enkelte Skriftkarakterers Læselighed. Og her er det, at *Media-valtypen* — det afrundede Snit med jævne Overgange fra Haar- til Grundstreger — er Empiretypen overlegen. I Sider, hvor Linierne staar tæt paa hinanden endda den eneste brugbare. Der er

I denne Havebog er de tre smaa Kaktus (tegnet af Paul Nash) anbragt morsomt og ukonventionelt. Forøvrigt er Siderne ikke gengivet af den Grund, men for at vise en af den engelske Typografis Specialer: Kolumnetilen. Den er sat med en ret stor Kursiv, som liver op paa Siden, ikke mindst fordi der tillige er anvendt „Swash“-Bogstaver.

for Bogtrykkerkunsten. Det kan man se ved at sammenligne Firsernes Produktion med engelske Bøger fra 1932. Lad ogsaa være, at disse gamle Bøger har en vis Charme (der dog mest beror paa, at de nu kun optræder enkeltvis), som Bogtryk betragtet er de oftest ringe.

Bogtrykkerens Kunst bestaar nemlig ikke saa meget i at vælge et godt Papirformat, et godt Papir og en smuk Skrift, for det kan han faa andre til at hjælpe sig med, men i at sammenføje disse Enheder til et Hele. Skriftstørrelsen skal passe til Satsbredden, Liniemellemrummet maa bestemmes under Hensyntagen til Skriftens Karakter, og Margenens Bredde afvejes efter Satsens Farvestyrke. Det er Ting, som man hverken kan læse eller maale sig til: de læres kun ved at arbejde med Materialet, indtil man behersker det. Medens denne Selvuddannelse staar paa, er det nødvendigt at have et fast Sammenligningsgrundlag, og det er det, Privatpresserne har givet i deres Arbejder.

af dette Snit fortrinsvis anvendt lette Skrifter med ringe Forskel i Stregerne og med et Skriftbillede, der er ret lille i Forhold til Skriftens Størrelse.

De illustrerede Bøger viser som Regel med stor Tydelighed, om Arbejdet har været lagt ordentligt tilrette, eller om Forlag, Tegner og Bogtrykker har arbejdet i hvert sit Verdenshjørne. Paa en enkelt Undtagelse nær har et saadant Samarbejde fundet Sted, og selv om Illustrationerne ikke altid svarer til den traditionelle Typografis Ideal, at have samme Farvestyrke som Kolumnen, er der taget de Hensyn til Bogens Form, som kan tages. Et Eksempel paa dette kan ses i den ene af vedføjede Reproduktioner, hvor Kunstneren paa en iøvrigt meget raffineret Maade skærer sit Træsnit i Kolumnens Størrelse. Man kan blot ikke forstaa, hvorfor han ikke har gjort Brug af hele Kolumnens Højde.

Et enkelt Forsøg paa at behandle Illustrationerne paa samme frie Maade som Franskmandene gør det, er ikke særlig vellykket. Det er et Spørgsmaal, om det i det hele taget hører hjemme i Bøger, der ogsaa af Tegneren kræver en vis Disciplin, men her harmonerer det i hvert Fald ikke med den fast opbyggede Typografi.

Som tidligere nævnt, kan man tilskrive Privatpresserne Æren for, at vor Tids Bogtrykkere har gode Skrifter til deres Raadighed, og at de i den righoldige Litteratur har et enestaaende Studiemateriale, som gennem Bibliotekerne er tilgængeligt for enhver; men de har tillige været til Gavn

Tre af „de 50 bedste engelske Bøger“. Tilvenstre en 2-Shillings-bog med sort Papiromslag og Træsnitdekoration. Den lille tilhøjre har gult og hvidt Shirtingsomslag og den bageste Skindryg.